Oponenstký posudok

na dizertačnú prácu Evy Císlerovej *Tlumočené interakce na filmových festivalech v České republice aneb biograf a tlumočení*

Svoj posudok začnem trochu netradične, a síce uvedením niekoľkých hodnotiacich atribútov, ktoré, podľa môjho názoru, charakterizujú predloženú dizertačnú prácu ako celok, a zároveň sumarizujú to, čo ma na nej najviac zaujalo: ***objavnosť téma, koherentnosť kompozície, invenčnosť*** pri voľbe analyzačných perspektív, ***precíznosť*** a ***profesionalita*** spracovania observácií, ***neštandardnosť*** pojmového aparátu a napokon i ***svojskosť*** rétoriky samotnej autorky. Atribút objavnosti sa týka predovšetkým aktuálnosti skúmanej problematiky. Jej spracovaním sa Eve Císlerovej nesporne podarilo zaplniť ďalšie biele miesta na pomyselnej translatologickej mape. ***Koherentnosť kompozície*** zahŕňa formálnu i obsahovú stránku práce. Dizertačný spis je spracovaný na 144 stranách, vrátane záveru, anotácie, abstraktu v anglickom jazyku, bibliografie a príloh. Obsahovo je rozdelený do piatich nosných, vnútorne detailnejšie členených kapitol s jasnou a logickou štruktúrou. Koncepčnosť postupu sa prejavuje v kauzálnej nadväznosti na osi vedecké poznanie (teoretická časť) a observačno-analytická rozprava (empirická časť). Obe zložky sú príkladom funkčného prepojenia autorkinej vedeckej erudície a poznatkov z participatívnych pozorovaní, doplnkových rozhovorov i vlastnej tlmočníckej praxe autorky.

Úvodná kapitola má prevažne deskriptívny charakter a je venovaná jednak prehľadu filmových festivalov v Českej republike, na ktorých sa využívajú tlmočnícke služby a jednak najčastejšie zastúpeným technikám tlmočenia. Zároveň obsahuje aj sumarizáciu odborných prameňov, ktoré sa – zriedkavo centrálne, spravidla marginálne – predmetnou problematikou zaoberajú.

Druhá, teoretická kapitola, uchopuje tému „zvnútra" cez prizmu sociologického a kulturologického pohľadu na tlmočené interakcie vo sfére filmových festivalov a ich aktérov. Tieto dva uhly pohľadu považujem za prínosné už aj preto, že sú vo svojej podstate komplementárne. Kultúra je integrovaná do ľudského spolunažívania a jedným z jej hlavných znakov je sociálnosť. Súhlasím s autorkiným chápaním kultúry ako dynamického,otvoreného systému i s J.Houseovej názorom (a to napokon akceptuje aj E. Císlerová), že neexistuje kultúra sui generis, ale len jej konkrétne prejavy – tie sa totiž realizujú až v konkrétnej komunikačnej udalosti a kultúrne hranice sa, na rozdiel od tých geopolitických, stanovujú ad hoc. V tomto kontexte sa mi veľmi páči vymedzenie „kultúrnych hraníc", ktoré autorka pre potreby svojej práce definuje ako priestor medzi „javiskom" a „hľadiskom".

Inšpiratívnym zdrojom teoretických úvah E. Císlerovej sú práce renomovaných translatológov C. Wadensjöovej, E. Goffmana a J. Houseovej. Rešeršovanie a citovanie uvedených (ale i ostatných autorov), však nie je poznačené slepou poplatnosťou autoritám, ale doktorandkiným reflektovaným, selekčným a predovšetkým tvorivým nadväzovaním. Predmetom danej kapitoly je aj teoretický náčrt štyroch nosných perspektív (**interakcia,**

dialóg, kultúra a **text**), ktoré v synkretickej podobe napokon vytvárajú funkčný teoretický koncept. Ten nachádza svoju praktickú reflexiu v empirickej časti práce. Voľba uvedených kľúčových pojmov slúžiacich ako *tertium comparationis* pre nájdenie spoločného menovateľa skúmaných interakcií, si rozhodne zaslúži prívlastok ***invenčná.*** Na ich základe sa totiž Eve Číslerovej podarilo identifikovať zovšeobecniteľné znaky tlmočených interakcií na filmových festivaloch: a) ***rozšírenie komunikačnej schémy*** – minimálne štyria aktéri (moderátor, tlmočník, producent, publikum). Autorka ju porovnáva s triadickou schémou vo výskumoch komunitárneho tlmočenia C. Wadensjöovej, ktorá ju metaforicky nazýva komunikačné „pas de trois". Možno by sa schéma v predmetných interakciách dala analogicky nazvať„komunikatívna štvorylka"; b) ***interakčný charakter*** (tlmočník nielen ako transferový „kanál", ale ako spolutvorca interakcií); c) ***dialogický princíp*** (dialóg ako konštitutívny prvok „drámy", ktorý sa (na rozdiel od monológu) rovnako výrazne realizuje nielen v čase, ale aj v priestore. Schvaľujem aj výber autorky práve tohto bežného pojmu, aj keď si plne uvedomuje, že v skúmaných interakciách ide skôr o polylóg; d) ***multikultúrny stret*** (aktérov ako indivíduí so „svojou" kultúrou i nositeľov istých kultúrne podmienených štandárd; e) ***špecifickosť*** socioklímy (zvýšená miera emotívnosti i psychického napätia); f) ***text*** – bohatšie zastúpenie expresívnych výrazových prostriedkov i jeho hypertextový charakter (bezprostredná viazanosť prospektívne tlmočených interakcií – úvodov, i retrospektívne tlmočených interakcií –debát, na iný – navyše audiovizuálne prezentovaný text).

Metodológia výskumu (3. kapitola) si zase zaslúži prívlastky ***precízna*** a ***profesionálna***. Eva Číslerová sa vzhľadom na objekt výskumu – procesuálnu stránku (priebeh) tlmočených interakcií – vhodne rozhodla pre kvalitatívny výskum orientačného typu. Základnými výskumnými metódami sú participatívne pozorovania a doplnkové rozhovory. V tejto kapitole autorka detailne popisuje zber dát, spôsoby ich získavania, objektívne „mantinely" kvalitatívneho výskumu i mieru subjektivity bádateľa. Získané dáta rozoberá na základe konverzačnej i diskurznej analýzy. Exaktnosť spracovania dosahuje za pomoci softvéru Atlas.ti. Celková koncepcia výskumu spĺňa všetky kritériá validity a reliability .

Štvrtá kapitola mapuje vlastný terénny výskum. Doktorandka charakterizuje ako celok tie filmové festivaly, z ktorých čerpala empirický materiál a popisuje ich similarity i diferencie. Neskôr sa centrom jej pozornosti stáva základná výskumná jednotka – kinosála.

Záverečná kapitola je už detailnou analýzou konkrétnych tlmočených interakcií. Autorka si všíma socioklímu pri úvodoch i debatách, stret (občas emočne napätý i konfliktný) rôznych kultúr, pozoruje mieru „involvovanosti" tlmočníka v opozícii displaying – replaying, spôsoby, akými sa zhosťuje nezávideniahodnej úlohy mediátora konfliktných situácií, sleduje aj sporadickú „výmenu" normatívnych rolí (moderátor ↔ tlmočník) a pod. Za mimoriadne prínosný považujem aj exkurz do špecifiky výrazových prostriedkov, ktoré dokumentujú úzke prepojenie expresívneho a informatívneho typu diskurzu v skúmaných interakciách. Z „informatívnej" zložky upriamuje pozornosť na tlmočenie antroponým a toponým, ktoré sú často problematické nielen pre ich exotickosť, ale i pre výslovnostné nuansy – spravidla anglicky hovoriacich aktérov, ktorí nie sú nositeľmi daného jazyka. Z expresívnej „zložky" sa venuje humoru v jeho rôznych formách a funkciách. A keďže na takých multikultúrnych

podujatiach sa stretávajú ľudia s - hippokratovsky povedané - rôznymi „hūmōrēs", t. j. rôznym individuálnym i kultúrne podmieneným temperamentom, nie je o tento výrazový prostriedok núdza. Identifikovať „cudzí" humor ako formu emocionálneho hodnotenia skutočnosti, alebo spôsobu nadľahčenia situácie vo forme irónie, či dokonca sarkazmu so zraňujúcou intenciou a transferovať ho do cieľového, jazyka rozhodne nie je jednoduché ani pre prekladateľa – o tlmočníkovi ani nehovoriac.

Ak zhrnieme celú mozaiku autorkiných opisov analýz jednotlivých observácií a doplnkových rozhovorov, vytvára sa pre čitateľa komplexný (a navyše generalizovateľný) obraz procesuálneho priebehu skúmaných interakcií, vrátane napĺňania viac či menej normatívnych rolí ich aktérov. Eva Císlerová tak nielen obohacuje o nové poznatky vedu o tlmočení, ale poskytuje aj priestor pre ich didaktizáciu. Práve didaktický rozmer je pridanou hodnotou predloženej dizertačnej práce.

V závere posudku ešte stručne objasníme ostatné dva hodnotiace atribúty z úvodu. **Neštandardnosť** pojmového aparátu (i keď, prirodzene, nejde o „neologizmy" autorky, ale o prevzatú terminológiu) ma zaujala preto, že pojmy ako „javisko", „hľadisko", „dráma", „rola", „tanec", „bio-graf" a pod., použité v priamom i prenesenom význame, evokujú skôr elaborát iného zamerania. V kontexte danej práce však pôsobia ako tmelivo medzi obsahom a formou.

V podobných „esejizujúcich" intenciách sa často nesie i rétorika autorky, avšak bez toho, aby sa akýmkoľvek spôsobom znižovala vedecká výpovedná hodnota zvolených formulácií. Naopak. Na rozdiel od neosobných, jazykovo striktne akademicky koncipovaných prác, z každej textovej pasáže je cítiť osobnú zanietenosť autorky pre danú tému. „Antropologizujúci" prvok sa tak nestáva príznakovým, ale dokresľujúcim faktorom, indikujúcim mieru angažovanosti autorky i hĺbku prieniku do skúmanej problematiky.

Z povedaného jasne vyplýva, že dizertačnú prácu Evy Císlerovej hodnotím pozitívne a odporúčam ju na obhajobu. Po úspešnom priebehu obhajoby navrhujem, aby menovanej bola udelená vedecko-akademická hodnosť *„Philosophiae doctor" (PhD.)* v študijnom programe *Filologie* a študijnom odbore *Translatologie.*

V Nitre, dňa 16. 6. 2011

Prof. PhDr. Daniela Müglová, CSc.

Katedra translatológie UKF v Nitre